

ЏОН ДОН
ЈУВЕНИЛИЈА

или
Извесни парадокси
и проблеми

Превео
МИЛАН МИЛЕТИЋ



БУКФИЛМ

Парадокси

I

У одбрану недоследности жена

Око тога да су жене *недоследне*, ја се са свима слажем, али да је та *недоследносћ* рђаво својство, ја ћу против сваког устати: јер свака ствар попут ове боља је од оне друге, као што је у истој мери засићена *преображајима*; *небеса* се непрестано окрећу, *звезде* се помичу, *месец* пролази кроз фазе; *вајира* се коме-ша, *ваздух* струји, *вода* плави и протиче, површина *земље* мења свој изглед, *време* не стоји, најсветлија боја постаје најзасићенија: тако је и код мушкараца, они који имају највише разума нејнетрпељивији су у својим наумима и најмрачнији, то јест најнеукији, и ретко се мењају; стога, будући да се жене мењају више од мушкараца, оне исто тако имају више *разума*. Оне не могу да буду непромењиве као дрво, као камен, као само средиште земље; злато које је остављено да лежи зарђа; вода се убуђави; ваздух који не струји постаје отрован; па због чега онда оно што је савршенство код других ствари да се жени пребаци као највеће несавршенство? Због тога што тиме обмањује човека. Нису ли ваши духови задовољни овим доскочицама, које су испуни-

ле ваша очекивања? То да се увалите у невоље можете да назовете задовољство, а играчком какве на свету нема можете да назовете издаја: волео бих да сте своје *милоснице* имали тако често да се оне никад нису промениле, никако не колико њихове *кецеље*, па да видите колико је та врлина подавања *доследна*. *Недоследносћ* је најпрепоручљивија и најчистија врлина, а жене су, по тој врлини, неупоредиво поузданије од небеса, звезда, месеца или свега под њима; јер из дуготрајног посматрања произашла је извесност њихове промењивости. Учењак тако добро познаје звезде, сазвежђа и планете, да од њих може да сазда тек само симболе, како би на сопственом челу читао знаке с неба. Сваки простосрдачан човек може прилично унапред да предскаже *месеचे* *мене*: али бојим се да и најученији човек није тако вешт да може да наговести кад ће се и најпростија жена променити. Ученост не пружа никаква правила за сазнавање; знање још мање упућује на правило понашања жене: јер, као што нас *философија* учи, *лака њела нейресћано сћреме увис*, а *тешка њела њадају доле*; искуство нас уверава у супротном, наиме да природа жена – будући да је лака жена склона паду – противречи свим вештинама и знањима. Жене су као *муве* које се хране заједно с нама, за нашим столом, то јест *муве* које нам сисају крв и које наша најтајнија места не остављају без свог присуства, па ипак, и поред све своје колегијалности, ми их никад нећемо укротити или им заповедати. Жене су као *сунце* које човека страховито занесе, па ипак, пут тог сунца одвија се у потпуно супротном смеру: стога, иако су, влашћу неких преко сваке мере простачких мужева, утеране у његов тор,

оне се ипак крећу по свом, о чему њихови мужеви немају никаквог појма. У природи је отмених и префињених духова толико да о стварима сазнају само тако што их се засите: жене, својом тајновитом *йроменљивошћу* и задовољавајући своју двојност, предупређују чак и то да им се ове ствари не допадају, јер никад неће моћи да их сазнају како ваља, јер ће увек бити више оног што не знају. Свака жена је *йишина*; јер онај који се целог живота вуче за женом, на крају ће схватити да је не познаје: оне су рођене да уклоне понос разборитом и амбицију мудро, правећи од мудрих *будале* у покушају да их савладају, *мудраце* будалама у покушају да их лише патњи; *духовиће људе* терају у лудило, кад их побркају са сопственим несигурностима. Упркос томе, *философи* пишу против њих, не пренебрегавајући то да, иако су у свим другим стварима стекли извесно знање, о њима не знају ама баш ништа и да тако остају пукe незналице: *активни* и *искусни* људи буне се против њих, јер оне воле у свом поодмаклом и онемоћалом добу, кад их сва доброта напусти. Ови завидни *клеветници* певају против њих, због тога што, немајући у себи ништа што би заслужи-вало њихову љубав, пакосно хуле на све што не могу да постигну, мислећи да постижу то да људи верују да они знају много тога, јер су кадри да много тога куде и да грме на *недоследносћ*, кад већ никад нису осетили такву милост да од ње буду отпуштени. Према мом мишљењу, такви људи су срећни због тога што су жене *недоследне*, јер на тај начин могу да уграбе прилику да постану миљеници неких врлих жена (кад на њих дође ред), услед њихове *недоследности* и промењивости, премда не због

сопствене усамљености. А какав је разлог томе да се било која жена обузда мушкарцем, па макар он био потпуно јединствен? Напротив, а то је много боље и много правичније, жене треба да у свим врлинама уживају у неколицини мушкараца, а не да у неким од тих врлина уживају у једном [мушкарцу], јер, у супротном, губе на укусу, као кад се неколико врста мяса помеша у једном јелу: а имати све највеће врлине у једном мушкарцу (ако је то могуће) представља *збрку*, то јест *разноликосѝ*. Дакле, ко може да порекне – не рачунајући оне који тврдоглаво потцењују њихову вредност, не рачунајући оне који нису довољно душевни да упореде њихову узвишеност – да су жене најузвишенија бића, којима је мушкарац кадар да подреди све друге ствари и да о свему другом продубе ученост, али да у погледу жена и даље опстају као безумници? Највећи *учењак*, ако једном узме жену, схватиће да је тако неук, да мора да почне од свог *буквара*, и да се све тиче *недоследносѝ*. Стога, да закључимо: овај назив *недоследносѝ*, толико отрован клеветама, треба да се промени у *разноликосѝ*, којом је свет тако очаран, а жена је, из тог разлога, најчаробније биће на овом свету.

II

О томе да жене
треба да се шминкају

Безумље је одврайно: може ли такво бити оно што му доприноси? Оно што његовој вољеној забрањује да опасује струк? Што јој глача зубе? Или да јој дах прожима миомирисом? Па ипак, *лице* треба много пажљивије осматрити, оно много говори: јер скривени делови траже мање пажње; али према *лицу* изложеном сваком испитивању и погледу, нема тако слатке љубоморе. И оно не само да привлачи погледе из околине, него је подложно најдивнијем од свих додира, *пољубицу*, необичном и загонетном споју душа. Ако она треба да се пода мушкарцу недостојном себе, како бисте се ви озбиљно и правично изразили? Јер из потребе за оваквом лагодном и сусретљивом накнадом, да сопствено тело претвори у рушевине и изобличење (тиранског *јусиошиицеља* и раскалашног *дефлоратора* свих жена), то јест оно што одвратна прељуба и представља? Оно што си ти волео на њеном *лицу* јесте *шен*, а он потиче од *шминке*,

Џон Дон и његово дело

Џон Дон, један од најоригиналнијих и најоспораванијих песника у енглеској књижевности, најпознатији је по својој метафизичкој поезији на крајње разнолике теме, од радости и љубави до човекове покорности Богу. Његова поезија разбила је устаљене норме елизабетанског времена у којем се неговао углађен, одмерен стих и посезало за класичним алузијама. Дон је, насупрот томе, писао силовите, неумољиве али неуједначене стихове набијене сложеним, духовитим – противречним и парадоксалним – метафорама, маштовито дочаравајући оно земаљско и оно небеско. Тако је доктор Самјуел Џонсон, „књижевни диктатор“ из осамнаестог века, написао да су код Дона „најхетерогеније замисли на силу прегнуте у један јарам; природа и уметност оробљене су за илустрације, поређења и алузије“. И тако је Дон заборављен, све док га, у двадесетом веку, поново нису открили Т. С. Елиот и В. Б. Јејтс, а Хемингвеј из Донове чувене 17. медитације позајмио наслов за своју књигу *За ким звоно звони*. У њиховим очима, Џон Дон је показивао „дистанцирање од осећајности“. Данас се Џон Дон сматра изванредним песником, који је, у истој мери истакавши се и у прозном саставу, на-

дахнуо многобројне песнике, разуме се, пре свега модернисте из прве половине двадесетог века.

Прича о Доновом угледу једна је од најнеобичнијих прича од оних које круже о највећим енглеским писцима; ниједан песник у своје време није тако хваљен и касније тако заборављен и проказан као невешт и прост. У позном шеснаестом и раном седамнаестом веку, Донова необјављена поезија уживала је веома висок углед у његовом малом књижевном кругу. Прва збирка Донове поезије, под једноставним насловом *Песме*, објављена је две године после његове смрти, и опремљена елегијама Ајсака Волтона, Томаса Керјуа и других савременика који су ценили његов рад. Донови „неумољиви стихови“ и метафизичке теме наставили су да надахњују такозване метафизичке песнике који су стварали тридесетак година после његове смрти. Бен Џонсон је веома ценио Донову рану поезију, проглашавајући га „првим песником на свету, за неке ствари“, али такође је изражавао разочарање што „Дон није задржао нагласак достојан вешала“. Пред крај седамнаестог века, Џон Драјден оценио је Дона пре као досетљивца него као песника. Уосталом, Дона су често оптуживали да претерује у својим досеткама. У осамнаестом веку, доктор Џонсон написао је заједљиву критику на рачун Донове поезије у којој је израз „метафизичко“ употребио да опише песнике који су се разметали својом памећу како би састављали чудновате парадоксе. Доктор Џонсон је с неодобравањем Донове духовите замисли прогласио „хармоничним нескладом“. Почетком деветнаестог века, романтични песници били су, а посебно Колриџ, запрепашћени тиме како Донова поезија узбуђује дух и тера га на разиграност. Песник Роберт Браунинг такође се дивио Дону, али тек последње деценије деветнаестог века догодио се неповра-

тан преокрет у Донову корист, када су његову поезију почели да цене симболисти. Двадесетих и тридесетих година прошлог века постао је готово култна фигура, кад су Елиот и Јејтс, између осталих – рецимо и Хемингвеј – у његовој поезији открили спој интелекта и страсти за чиме су трагали у сопственим радовима. Елиот је тврдио да су Дон и метафизички песници писали сложене, емотивно набијене оде о радости, тузи и дилемама свог времена.

Иако је Доново место у поезији кроз епохе било веома различито – то јест час је био у милости, час изложен најгрубљим критикама – он се од прве половине двадесетог века усталио у врху енглеске књижевности. У наше време, признат је као заокружен и вишестран песник који дубоко надахњује савремену поезију.

Вероватно најранији прозни састав Џона Дона, *Парадокси и проблеми*, за пишчевог живота циркулисао је у рукописном облику међу његовим пријатељима. Тек после Донове смрти, његови цинични парадокси и проблеми коначно су објављени као штампано издање, 1633. године, иако цензурисано. С друге стране, у поновљеном издању, које је објавио Донов син, године 1652, штампа је била тако немарна да је на неким местима текст био потпуно нечитак. Издање које је носило пун назив *Парадокси, проблеми, оіледи, каракѿери из ѿера докѿора Дона, декана кайѿедрале свейѿи Павла*, потом је поновљено 1653. године. Наводи се да је формат био мали октаво, да је био повезан у црвено и да је свака страна имала украсну маргину. Међутим, млађи Дон повећао је број парадокса, као и број проблема, укључујући и непречишћен текст

првог проблема „Због чега су копилад најбоље среће?“, који је деценијама пре тога био потискиван.

Стога текст Донових *Парадокса и њроblems* у извесном смислу ствара тешкоће. Донова намера, очито, није била да их штампа, него је, напротив, преклињао своје читаоце да „не преписују ниједан примерак, ни из каквог разлога, ни из овог ни из било којег другог састава“, јер, како је објашњавао, њихова превасходна сврха јесте да „прекрате време више од њене кћерке истине, будући да имају то преимућство да избегну да их прозову нечим рђавим“. Ако се има у виду да је Џон Дон, после рукоположења, настојао да уништи све своје ране песме и, вероватно, ове *Парадоксе и њроblems*, будући да је страховао да због њих може да доведе свој углед у питање, онда није јасно који је изворник послужио за штампу *Парадокса и њроblems*, 1633. године, две године после Донове смрти, јер није било никаквог овлашћења ни његових књижевних извршилаца, ни његовог сина. Претпоставља се да је његов издавач, Хенри Сејли, рукопис набавио на истом месту на којем је 1622. године набавио текст „Огледа о храбрости“, што ће рећи, на не баш званичном месту.

Џон Дон је своје *Парадоксе и њроblems*, сва је прилика, саставио између 1607. и 1610. године, мада је њихово писање започео већ последње деценије шеснаестог века. То је много слободнији парњак *Биатинајџу*,¹ другом његовом делу из сличног периода живота у којем полемиче с философском традицијом и

¹ Од грчког βίαια-θάνατος, што значи насилна смрт, а односи се пре свега на самоубиство. Етимологија ове речи није у вези с појмом βίος (живот). Дон се у овом саставу у потпуности посветио „парадоксу“ самоубиства, показујући да оно није у тако великој мери грех да не би могло да се схвати и на другачији начин.

широком лепезом прошлих и тадашњих мислилаца. Могло би да се каже да су *Парадокси и њроблеми*, у извесном смислу, само фаза у проучавању разума које је Дона заокупљало читавог живота.

М. М.

Садржај

Парадокси

I	У одбрану недоследности жена	9
II	О томе да жене треба да се шминкају.....	13
III	О томе како се нескладом ствари појачавају...	15
IV	О томе да је добро чешће него зло	18
V	О томе да све ствари саме себе раздиру.....	20
VI	О томе да је код жена могуће пронаћи неку врлину	22
VII	О томе да су старији људи већи занесењаци од младих	24
VIII	О томе да је Природа наш најрђавији Водич ..	26
IX	О томе да се само Кукавице усуђују да умру ...	29
X	О томе да се мудрац познаје по грдном смеху .	31
XI	О томе да су телесни дарови бољи од духовних .	34

Проблеми

I	Због чега су копилад најбоље Среће?	41
II	Због чега пуританци држе дуге проповеди? ...	43
III	Због чега је Ђаво чувао језуите до данас?.....	44
IV	Због чега има више врста зелене него било које друге боје?	45
V	Због чега млади лаици толико проучавају бого- словље?.....	46

VI	Због чега је уобичајено мишљење овладало женским душама?	48
VII	Због чега највеће бајке представљају највеће лажи?	50
VIII	Због чега само звезда Венера баца сенку?	52
IX	Због чега звезда Венера има више имена, па се зове и Хесперида и Веспера?	54
X	Због чега нови официри подносе најмање угње- тавања?	56
	Хронологија Џона Дона	59
	Милан Милетић: <i>Дон Дон и њејово дело</i>	63